

ДОБРУДЖАНСКИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ИНСТИТУТ Генерал Тошево	
№	484
ВХОДЯЩ №	14.04.2015
ДАТА	2015

До: Доц. д-р Нина Ненова
Научен секретар на
ДОБРУДЖАНСКИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ИНСТИТУТ
гр. Генерал Тошево - 9520

РЕЦЕНЗИЯ

Относно: представените материали за участие в конкурса за заемане на академичната длъжност **“ПРОФЕСОР”** в професионално направление 6.1. “Растениевъдство”, специалност **“Селекция и семепроизводство на културните растения”**, обявен в ДВ бр. 100 / 15.12.2014г. от Добруджански земеделски институт – гр. Генерал Тошево

Рецензент: проф. дсн Неделчо Годоров Мерсинков, пенсионер от ИЗ гр.Карнобат, определен със Заповед на ССА №НП-07-02/17.02.2015г. и Заповед на ДЗИ №86-д/23.02.2015г.

Кандидати за участие в конкурса: За участие в конкурса са подадени документи само от един кандидат: доц. д-р **Иванка Стоева Стоева**, завеждащ лабораторията по технологични свойства на зърното в Добруджански земеделски институт – гр. Генерал Тошево.

1. Кратки биографични данни за кандидата

Доц. д-р Иванка Стоева е родена през 1951г. През 1973г. завършва агрономство във Висшия селскостопански институт в Пловдив, специалност “Лозаро-градинарство”. От 1976г. е агроном и задочен аспирант към секция “Селекция на пшеницата” в Добруджанския земеделски институт. През 1981г. защитава докторска дисертация на тема “Наследяване на признаците, формиращи продуктивността на пшеницата при контрастни междусортови кръстоски” и получава научната степен *„Кандидат на селскостопанските науки”* (доктор) по специалността “Селекция и семепроизводство на културните растения”. През 1981г. е избрана за *научен сътрудник II степен (асистент)* по селекция на качество. През 1982г. преминава специализация в технологичната лаборатория и в лабораторията по биохимична генетика на

СГИ - Одесса. От 1988г. е и Ръководител на Лабораторията по технологични свойства на зърното. През 1991г. се хабилитира и получава научното звание "Старши научен сътрудник II степен (доцент)" по специалността "Селекция и семепроизводство на културните растения" и до участието си в настоящия конкурс заема тази академична длъжност без прекъсване.

През 1996г. специализира в Израел по проблеми на математическото моделиране на условията за отглеждане на пшеница.

Владее писмено и говоримо два чужди езика - руски и английски.

2. Научна и научно-приложна дейност

Основните направления в изследователската работа на доц. д-р Иванка Стоева се отнасят до селекцията на пшеницата, биохимията на пшеничното зърно и влиянието на различни метеорологични, агротехнически и стресови фактори при отглеждането на пшеницата във връзка с формиране качеството на зърното.

2.1. Публикации

В общи линии, към посочените по-горе направления може да се разпределят и публикациите на кандидата. През своя изследователски стаж д-р Стоева има всичко 123 научни и 6 научно-популярни статии. След хабилитирането са публикувани 98 научни статии.

За участие в настоящия конкурс е представен списък с 51 научни публикации (Приложение 1) и 6 – научно-популярни. Приемам, че поредни номера 17 и 19 представляват една публикация, а пореден №22 следва да се отнесе към списъка на научно-популярните. От оставащите 49 заглавия 23 са на английски език и 26 – на български. В 4 научни статии кандидатът е самостоятелен автор, в 19 е първи автор, в 16 е втори автор и в останалите 10 - трети и следващ автор. Две от публикациите са под печат. За тях не е представен официален документ, но има копие от кореспонденция с уверение, че заглавията ще бъдат включени в сборник и в списание.

Посочените 49 заглавия са публикувани в:

- български научни списания с импакт-фактор ..... 10 бр.
- български реферирани списания 17
- други български списания 6

- в чуждестранни списания с импакт-фактор 4
- в сборници от международни конференции 5
- в сборници от симпозиуми с международно участие..... 4
- в сборници от научни конгреси в чужбина 1
- в сборници от научни сесии в страната.....2

В приложената справка с научно-популярни публикации и копия от тях е предоставена ценна информация, която е насочена към широкия кръг от специалисти, агрономи и земеделски производители, отглеждащи пшеница. Тук са развити теми, свързани с преимуществата на новопризнати сортове, влиянието на различни фактори върху качеството на зърното и семената, агротехнологични практики за производство на висококачествено зърно.

2.2. Цитиране на научните публикации

Научните публикации на кандидата са привлекли вниманието на научната общност, което проличава от представения списък на цитиранията. Посочени са 52 цитирани статии с общо 115 цитирания. Тъй като 19 цитирания са съавторски, окончателния брой на цитираните статии остава 36, а броя на цитиранията – 96, предимно в научни списания. От тях 53 са в чужбина и 43 – в България.

2.3. Участие в национални и международни научни конференции

Кандидатът има участие в 12 национални и международни научни изяви : симпозиуми, конференции, конгреси и сесии, в т.ч. :

- симпозиуми с международно участие
  - в България - 3
  - в чужбина - 1
- научни конференции с международно участие
  - в България - 5
- конгреси в чужбина - 1
- научни сесии в страната - 2

2.4. Приноси

Като резултат от изследователската работа, обобщена в представените публикации, доц. д-р Иванка Стоева е формулирала 11 приноса с методичен и теоретичен характер и 3 приноса с научно-приложен характер.

Приноси с методичен и теоретичен характер

Към приносите с методичен характер се отнасят резултатите от изследванията за адаптиране и приложение на оригинални или за сравнение на по-малко или повече известни методи за контрол и оценка на качествените показатели на сортове пшеница с оглед класификацията им по категории (№№ 2,4,9,13). С цел установяване надеждността и точността на сравняваните методи е използван материал с различен произход и различни качествени характеристики. В резултат са внесени редица новости и модификации в методите и процедурите по използване на апаратурата за оценка качеството на брашното, въведени са нови показатели за оценка и е поставена най-подходящата методична основа за провеждане на изследователската работа на Добруджанския Земеделски Институт, изискваща обективна оценка в голям обем и в кратки срокове на селекционните материали по качество на зърното.

Отчасти към методичните приноси са резултатите от проучванията за изясняване смесителната способност на сортове с високи хлебопекарни качества за подобряване на по-слаби сортове пшеница и дори ечемик за производство на хляб с повишено β -глюканово съдържание (№41). При смесването на зърно от некачествени и силни сортове за хлебопекарни цели се постига повишение на качеството в резултат на повишаване дела на високомолекулните белтъци в общия протеин, както и на мокрия глютен в брашното (№6). И като научно-приложен резултат са установени оптималните съотношения на смесите и са определени сортове подобрители.

Установено е значението на различните протеинови фракции за формирането на хлебопекарните качества и е проучена ролята на полиморфната природа на глютеновите белтъци за изменение на пшеничното качество (№№ 5, 20, 26, 37, 38, 45, 47, 48, 50). Стига се до важния извод, че високомолекулните глютеинови субединици, определящи високото качество, може да бъдат обединени по селекционен път и да бъдат откривани още в

ранните селекционни звена чрез електрофоретичен анализ. Проучено е варирането на някои аминокиселини и протеинови фракции под влияние на годишните условия и в зависимост от генотипа, като е установено, че технологичните показатели са положително зависими от количеството на глиадините, глутенините и общото съдържание на протеин в брашното. При изследване на голяма група сортове от СИММУТ е доказана основната роля на D генома за по-високото качество на зърното и е установено, че значителна част от високопродуктивните сортове съдържат фракционната двойка Glu-D1 2+12 носителка на по-ниско качество. Посочени са сортовете носители на 1BL/1RS пшенично-ръжена транслокация, свързана с понижаване на качеството.

Констатирано е, че само около 25% от създадените и разпространени в производството сортове на ДЗИ са с доказано високо качество, което се отдава на едностранчивото използване в миналото на руския сорт Безостая 1 като източник на полезни гени и стесняването на генетичната основа на селекцията. В тази връзка са проведени редица генетични изследвания при нови български и интродуцирани образци пшеница за установяване генетичния характер, наследяемостта, селекционната стойност и ценност на родителските сортове, комбинационната способност, корелационните зависимости и ефективността на отбора в ранните селекционни звена при основните селекционни признаци, свързани с продуктивността и качеството (№№ 2, 17, 27, 28, 29, 34, 36). Резултатите от тези изследвания са подпомогнали процеса за разширяване на генетичната основа на селекцията, за подобряване на селекционната практика и за внасянето в по-новите материали на разнообразни полезни за добива и качеството генетични фактори, повлияли положително върху селекционните резултати за подобряване качеството на зърното.

От друга страна, в продължение на един продължителен период от време, са проведени систематични проучвания относно пластичността и стабилността на добива и качеството на различни поколения сортове пшеница, създадени в Добруджанския Земеделски Институт (№№ 1, 7, 10, 11, 14, 15, 16, 21, 22, 23, 46, 49, 51). В рамките на тези изследвания са обобщени и

съпоставени резултатите за качеството на зърното на поредица от стари сортове пшеница, отглеждани през последното десетилетие на миналия век, както и на създадените напоследък сортове. Ранжирането на сортовете по хлебопекарни качества поставя сорт Горица на първо място, следван от сортовете Косара и Киара. Установено е влиянието на фактора суша върху варирането на добива и качеството на зърното на разпространени в производството сортове (№ 42), както и взаимозависимостите между падналите валежи по време на наливането на зърното и формирането на важни качествени показатели (№ 30). В селекционен аспект едни от проучените сортове се препоръчват за използване като източници на висока продуктивност или определени качества, а други – за по-широко производствено приложение. Посочва се, че сортовете Албена, Добруджанка, Аглика и Елица са отлично балансирани по количество и качество на глутена, сила на брашното и параметри на хляба и могат с предимство да заемат голям дял от сортовата структура на пшеницата, тъй като превъзхождат по продуктивност стандартните сортове от група “А”.

Успоредно с работата върху пшеницата са проведени изследвания за установяване на хлебопекарните свойства на хексаплоидни сортове тритикале и на тритикале с пълен ръжен геном (№№ 39 и 44). Установена е изключително важната особеност, че хляба от хексаплоидния сорт тритикале Вихрен е богат на лизин, тъй като лизиновото съдържание в зърното на този сорт е с 50% по-високо в сравнение със стандартния сорт пшеница Садово 1.

Приноси с научно-приложен характер

Към приносите с научно-приложен характер се отнасят поредица от проучвания, свързани с приложението на агротехнически фактори с цел повишаване на добивите и качеството на зърното (№№ 8, 12, 17, 19, 25, 31, 32, 33, 40). Изследвания са промените в качествените характеристики при различни нива на комбинирано торене с азот и фосфор на фона на заорани и незаорани следжътвени растителни остатъци от различни предшественици; чрез приложение на различни нива на комбинирано торене с азот, фосфор и калий е направен опит за преодоляване на неблагоприятните последици от

монокултурното отглеждане на пшеницата, както и за получаване на висококачествено зърно от различни сортове при наличие на неблагоприятни фактори на средата. Установена е тенденция за подобряване на качеството при по-високите нива на комбинирано торене и за влошаване на качеството и добива при самостоятелното торене с фосфор и калий.

Получените резултати са от значение за подобряването на сортовата агротехника, както и за усъвършенстване технологията за производство на пшеницата въобще.

Като принос за практиката е посочен ефективен метод за корекция на дефектирани с житна дървеница брашна, като се добавя естерифициран ябълков пектин в оптимална доза 1,5% към такива брашна. Описан е начинът на действие и показателите, които се повлияват положително.

Тъй като е признат специалист в областта на качеството, доц. д-р Иванка Стоева е участвала в създаването на голяма част от сортовете пшеница и тритикале на Добруджанския Земеделски Институт. От приложените справки се вижда, че тя е съавтор на 70 сорта зимна обикновена пшеница, 7 сорта твърда пшеница, 1 сорт тритикале и 1 сорт бурчак. За 59 от тези сортове има издаден сертификат, в т.ч. за най-разпространените в страната сортове Енола, Аглика, Славей и Албена. Приемам това изключително постижение като принос с високо икономическо измерение, като принос, който не се нуждае от коментар.

3. Ръководство и участие в проекти

След като се хабилитира, доц. д-р Иванка Стоева е избрана за ръководител на 2 изследователски проекта, а след 2005г. участва като изследовател в 6 изследователски проекта, 3 от които са текущи до 2016 и до 2017г.

4. Ръководство на докторанти

Понастоящем доц. Стоева е ръководител на един докторант (пред защита) с тема “Създаване на система за съхранение и оценка на зародишна плазма от пшеница (*Triticum aestivum* L.) за нуждите на селекцията”.

5. Участие в научни съвети

В продължение на два мандата – от 1998 до 2005г. - доц. Стоева е член на Специализирания научен съвет по Растениевъдство и Растителна защита към Висшата атестационна комисия.

6. Членство в професионални организации

Кандидатът е член на Съюза на учените в България.

7. Критични бележки и препоръки

За получаване на хляб с високо β -глюканово съдържание (публикация № 41) е използван ечемик сорт Каскадър 3, който се рекламира от ДЗИ като висококачествен пивоварен ечемик и именно поради това не би следвало да се отличава с твърде високо β -глюканово съдържание. Считам, че си е заслужавало да се избере сорт ечемик, открояващ се по този показател.

8. Заключение

В резултат на всичко изложено до тук считам, че кандидатът доц. д-р Иванка Стоева отговаря напълно на всички условия и изисквания за заемане на академичната длъжност „професор”.

Във връзка с посоченото си позволявам да препоръчам на почитаемите членове на Научното жури и на Научния съвет при Добруджански земеделски институт да гласуват положително при избора на доц. д-р Иванка Стоева Стоева за „професор” по научната специалност „Селекция и семепроизводство на културните растения”.

03.04.2015г.

Рецензент:

.....
/Проф. д-р И. Мершиков/